C-294/15 Edyta Mikołajczyk proti Marii Louise Czarnecké, Stefanu Czarneckému

Působnost nařízení

Skutkové okolnosti případu

Dědička po první manželce pana Stefana Czarneckého, paní Edyta Mikolajczyk, podala návrh na prohlášení manželství pana Stefana Czarneckého, který již zemřel, a jeho druhé manželky, paní Marie Louise Czarnecké, za neplatné (z důvodu údajného trvajícího prvního manželství v době jejich sňatku). Návrh podala u polského soudu. Pan Stefan a paní Marie Louise přitom své manželství uzavřeli ve Francii, kde také dlouhodobě žili, pan Stefan ve Francii zemřel a paní Marie Louise tam žila dále.

Okresní soud ve Varšavě námitku nepříslušnosti polských soudů zamítl, jelikož se domníval, že je na základě čl. 3 odst. 1 písm. a) páté odrážky nařízení č. 2201/2003 příslušný k rozhodnutí o návrhu na prohlášení manželství za neplatné. Odvolací soud ve Varšavě se s touto argumentací neztotožnil a obrátil se na SDEU s těmito předběžnými otázkami:

1) Spadají do působnosti nařízení č. 2201/2003 návrhy na prohlášení manželství za neplatné, které byly podány po smrti některého z manželů?

2) V případě kladné odpovědi na první otázku, spadají do působnosti výše uvedeného nařízení návrhy na prohlášení manželství za neplatné, které podala jiná osoba než některý z manželů?

3) V případě kladné odpovědi na druhou otázku, může být ve věcech návrhů na prohlášení manželství za neplatné, které podala jiná osoba než některý z manželů, založena příslušnost soudu na kritériích uvedených v čl. 3 odst. 1 písm. a) páté a šesté odrážce nařízení č. 2201/2003?

Rozhodnutí SDEU

1) Článek 1 odst. 1 písm. a) nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 musí být vykládán v tom smyslu, že návrh na prohlášení manželství za neplatné, který podala třetí osoba po smrti některého z manželů, spadá do působnosti nařízení č. 2201/2003.

2) Článek 3 odst. 1 písm. a) pátá a šestá odrážka nařízení č. 2201/2003 musí být vykládán v tom smyslu, že jiná osoba než některý z manželů, která podala návrh na prohlášení manželství za neplatné, se kritérií pro určování příslušnosti uvedených v těchto ustanoveních nemůže dovolávat.

Svou argumentaci založil podle ustálené judikatury SDEU jak na znění, tak na kontextu a cílech sledovaných předmětným nařízením. Jako cíl sledovaný nařízením uvedl zabezpečení právní jistoty v prostoru svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém je zajištěn volný pohyb osob. Zároveň zdůraznil, že pravidla nařízení pro určení příslušnosti mají chránit zájmy manželů, když nařízení zavedlo pružné jurisdikční normy a zároveň zaručilo, aby mezi dotyčnou osobou a příslušným členským státem existovala skutečná vazba ve prospěch manželů. Proto také pojem „navrhovatel“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 písm. a) páté a šesté odrážky nařízení č. 2201/2003 nezahrnuje jiné osoby než manžele.

C-168/08 ze 16. července 2009 Laszlo Hadadi (Hadady) proti **Csilla Marta Hadadi (Hadady), rozená Mesko**

K neexistenci hierarchie jurisdikčních kritérií

Skutkové okolnosti případu

Pan a paní Hadadi, rozená Mesko, oba maďarští státní příslušníci, uzavřeli v Maďarsku ještě za dob socialismu manželství a následně emigrovali do Francie, kde jim pak bylo uděleno francouzské státní občanství (takže má každý z nich jak maďarskou, tak francouzskou státní příslušnost). Oba žijí ve Francii. Pan Hadadi podal návrh na rozvod manželství v Maďarsku, o rok později podala paní Hadadi návrh na rozvod ve Francii. Po vstupu Maďarska do EU bylo manželství maďarským soudem rozvedeno. Francouzský prvoinstanční soud pak prohlásil návrh na rozvod podaný paní Hadadi za nepřípustný, odvolací soud však rozhodl, že maďarský rozsudek o rozvodu nemůže být ve Francii uznán (to posuzoval jako incidenční otázku) a návrh na rozvod prohlásil za přípustný. Francouzský nejvyšší soud (cour de cassation) se rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky (jejichž podstatou v zásadě bylo, zda kritérium státní příslušnosti, tak, jak ji stanoví nařízení v čl. 3 odst. 1 písm. b), lze považovat pro založení příslušnosti za zcela samostatně použitelné, nebo zda je nějakým způsobem limitováno):

„1) Má být článek 3 [odst. 1 písm. b) nařízení č. 2201/2003] vykládán tak, že je třeba dát na jeho základě v případech, kdy mají manželé státní příslušnost státu soudu, u kterého byl podán návrh na rozvod, a současně státní příslušnost jiného členského státu Evropské unie, přednost státní příslušnosti státu soudu, u kterého byl podán návrh na rozvod?

2) Je-li odpověď na předchozí otázku záporná, je tedy třeba tento předpis vykládat tak, že určuje pro případ, že mají oba manželé dvojí státní příslušnost týchž členských států, tu z obou státních příslušností, která nejpřesněji odpovídá skutečnosti?

3) Je-li odpověď na předchozí otázku záporná, je tedy třeba mít za to, že uvedený předpis poskytuje manželům další možnost, spočívající v tom, že se mohou dle své volby obrátit na kterýkoliv ze soudů obou členských států, jejichž státní příslušnost oba mají?“

Rozhodnutí SDEU

1) V případě, kdy soud dožádaného členského státu musí na základě čl. 64 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 zkoumat, zda by byl soud členského státu původu soudního rozhodnutí příslušný podle čl. 3 odst. 1 písm. b) téhož nařízení, brání posledně uvedené ustanovení tomu, aby soud dožádaného členského státu považoval manžele, kteří jsou oba státními příslušníky jak tohoto členského státu, tak i členského státu původu, výlučně za státní příslušníky dožádaného členského státu. Tento soud musí naopak přihlédnout k tomu, že manželé jsou rovněž státními příslušníky členského státu původu, a že tamní soudy by proto mohly být příslušné k projednání věci.

2) Jsou-li oba manželé státními příslušníky dvou stejných členských států, brání čl. 3 odst. 1 písm. b) nařízení č. 2201/2003 tomu, aby byla příslušnost soudů jednoho z těchto členských států vyloučena z důvodu, že navrhovatele k tomuto členskému státu neváže žádné další pouto. Soudy členských států, s nimiž manžele pojí státní příslušnost, jsou naopak na základě tohoto ustanovení příslušné k projednání věci, takže si manželé mohou podle svého uvážení zvolit soud členského státu, jemuž bude spor předložen.

V souvislosti s rozhodováním SDEU je třeba předeslat, že se jednalo o poměrně specifickou situaci, kdy pouze na základě přechodných ustanovení čl. 64 odst. 4 nařízení Brusel IIbis soud posuzující uznání rozhodnutí o rozvodu z jiného členského státu přezkoumával i jurisdikci soudu státu původu; při standardním uznávání rozhodnutí článek 24 nařízení Brusel II bis stanoví zákaz přezkoumání příslušnosti soudu státu původu.

SDEU ve svém rozhodnutí uvedl, že čl. 3 odst. 1 písm. a) a b) nařízení č. 2201/2003 stanoví několik základů soudní příslušnosti, které jsou si postaveny na roveň. Všechna objektivní kritéria uvedená v tomto čl. 3 odst. 1 jsou alternativní. S ohledem na cíl tohoto nařízení, jež směřuje k zajištění právní jistoty, jeho článek 6 v zásadě stanoví, že příslušnost vymezená v článcích 3 až 5 téhož nařízení má výlučnou povahu.

Připomenul, že ustanovení práva EU, které výslovně neodkazuje na právo členských států za účelem vymezení svého smyslu a dosahu, musí být zpravidla vykládáno autonomním a jednotným způsobem v celé EU. K tomu pak připomíná, že čl. 3 odst. 1 nařízení č. 2201/2003 neobsahuje žádný výslovný odkaz na právo členských států s cílem určit přesný význam kritéria týkajícího se „státní příslušnosti“. Z tohoto důvodu soud musí naopak přihlédnout k tomu, že manželé jsou rovněž státními příslušníky členského státu původu, a že tamní soudy by proto mohly být příslušné k projednání věci. Dále uvedl, že systém určování příslušnosti zavedený nařízením č. 2201/2003 se ve věcech rušení manželských svazků nezakládá na myšlence vyloučení možnosti několika soudních příslušností. Nařízení naopak výslovně vychází z několika soudních příslušností postavených si na roveň. Tím, že uvedené ustanovení činí ze státní příslušnosti kritérium pro určování příslušnosti, upřednostňuje jednoznačné a snadno použitelné určující hledisko. Neupravuje další kritéria, která by se vztahovala ke státní příslušnosti, jako zejména okolnost, jak přesně státní příslušnost odpovídá skutečnosti.

Případný kompetenční spor by měl být vyřešen za použití pravidla obsaženého v čl. 19 odst. 1 téhož nařízení.

Byť je možné připustit, že nastavené jurisdikční normy mohou zajisté působit tak, že bude manžele podněcovat k tomu, aby urychleně zahájili řízení u jednoho z příslušných soudů s cílem zajistit si výhody plynoucí z hmotného rozvodového práva použitelného podle úpravy mezinárodního práva soukromého místa soudu. Taková okolnost však nemůže mít sama o sobě za následek to, že bude zahájení řízení před soudem příslušným podle čl. 3 odst. 1 písm. b) téhož nařízení považováno za zneužití.

C-68/07 Kerstin Sundelind Lopez proti Migueli Enrique Lopez Lizazovi

Výlučnost použití jurisdikčních pravidel nařízení a zbytková příslušnost dle čl. 6 a 7 v případě žalovaného, který je st. příslušníkem třetího státu a má obvyklé bydliště na území třetího státu

Skutkové okolnosti případu

Kerstin Sundelind Lopez, švédská státní příslušnice, byla provdaná za M. E. Lopeze Lizaza, kubánského státního příslušníka. V průběhu svého společného soužití měli bydliště ve Francii. V současnosti žije K. Sundelind Lopez stále ve Francii, zatímco její manžel má bydliště na Kubě. Paní Lopez podala návrh na rozvod u švédského soudu; švédský soud návrh zamítnul z důvodu, že na základě článku 3 nařízení č. 2201/2003 jsou příslušné pouze francouzské soudy a že článek 7 tohoto nařízení je tedy překážkou pro použití švédských pravidel pro určení příslušnosti. S tím paní Lopez nesouhlasila, domnívala se, že v tomto případě lze příslušnost švédských soudů založit švédským vnitrostátním právem, neboť tvrdila, že čl. 6 nařízení limituje výlučnost pravidel uvedených v čl. 3 až 5 nařízení. Odvolání proti tomuto rozhodnutí odvolací soud zamítl, paní Lopez se tedy obrátila na švédský nejvyšší soud, který položil SDEU tuto předběžnou otázku:

„Může být v případě, kdy odpůrce ve věci týkající se rozvodu nemá ani obvyklé bydliště v některém členském státě, ani není státním příslušníkem některého členského státu, tato věc projednána soudem členského státu, který není příslušný na základě článku 3 nařízení [č. 2201/2003], ačkoli soud v jiném členském státě může být v tomto ohledu příslušný na základě jednoho z pravidel pro určení příslušnosti stanovených v uvedeném článku 3?“

Rozhodnutí SDEU

Články 6 a 7 nařízení Rady (ES) ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, které bylo pozměněno nařízením Rady (ES) č. 2116/2004 ze dne 2. prosince 2004 s ohledem na smlouvy se Svatým stolcem, musí být vykládány v tom smyslu, že v rámci rozvodového řízení, pokud odpůrce nemá ani obvyklé bydliště v některém členském státě, ani není státním příslušníkem některého členského státu, nemohou soudy členského státu zakládat svou příslušnost k rozhodnutí o tomto návrhu na svém vnitrostátním právu, pokud jsou podle článku 3 uvedeného nařízení příslušné soudy jiného členského státu.

V projednávané věci šlo v zásadě o to, kdy lze příslušnost založit na základě vnitrostátního práva ve smyslu zbytkové příslušnosti podle čl. 7 nařízení a zda čl. 6 nařízení limituje výlučnou povahu jurisdikčních pravidel čl. 3 až 5 nařízení pouze na případ, kdy žalovaný splňuje některou z podmínek čl. 6 (1. má obvyklé bydliště na území některého členského státu nebo 2. je st. příslušníkem některého členského státu / v případě Spojeného království a Irska má v některém členském státě „domicil“). V daném případě přitom nebylo sporu o tom, že jsou podle čl. 3 nařízení příslušné francouzské soudy.

Z jasného znění čl. 7 odst. 1, jehož použití nezávisí na okolnostech, které se týkají žalovaného, nýbrž pouze na tom, zda je soud některého členského státu příslušný na základě článků 3 až 5 nařízení, SDEU dovodil, že pokud jsou podle čl. 3 až 5 nařízení příslušné soudu některého členského státu, nelze ani v případě žalovaného, který je státním příslušníkem třetího státu a má obvyklé bydliště na území třetího státu, jurisdikci založit na základě vnitrostátní právní úpravy. Toto pravidlo čl. 6 limitováno není. Jiný výklad by byl mj. v rozporu s účelem nařízení, jehož cílem je zavést jednotná kolizní pravidla v rozvodových věcech, aby byl osobám zajištěn co nejširší volný pohyb. Proto se nařízení použije rovněž na státní příslušníky třetích zemí, jejichž svazky s územím některého členského státu jsou dostatečně silné v souladu s kritérii pro příslušnost stanovenými v tomto nařízení, což jsou kritéria, která jsou založena na pravidle, že musí existovat skutečné pouto mezi dotyčnou osobou a příslušným členským státem.

C-489/14 A proti B

Překážka litispendence

Skutkové okolnosti případu

Dva francouzští státní příslušníci uzavřeli ve Francii manželství. Následně se usadili ve Spojeném království. Dne 30.3.2011 manžel podal u francouzského soudu návrh ve věci rozluky. Dne 24.5.2011 manželka podala u britského soudu návrh na rozvod manželství; britský soud se však s odkazem na čl. 19 nařízení prohlásil za nepříslušný. Dne 15.12.2011 francouzský soudce vydal tzv. usnesení o nedosažení smíru, které bylo následně potvrzeno rozhodnutím odvolacího soudu dne 22.11.2012; přičemž podle francouzského práva návrh na rozvod manželství může podat ten z manželů, který podal návrh ve věci rozluky, a to ve lhůtě do 30 měsíců od vyhlášení usnesení o nedosažení smíru. V tomto konkrétním případě tedy manžel, který ovšem návrh v předepsané lhůtě, která uplynula dne 16.6.2014, nepodal. Dne 17.12.2012 manžel podal u francouzského soudu návrh na rozvod manželství, který však byl zamítnut z důvodu, že ve věci probíhalo řízení ve věci rozluky. Dne 13.6.2014 manželka podala u britského soudu nový návrh na rozvod. Dne 17.6.2014 manžel podal u francouzského soudu druhý návrh na rozvod a v řízení u britského soudu se dožadoval zamítnutí návrhu na rozvod z důvodu, že příslušnost francouzských soudů byla jednoznačně určena.

Britský soud předložil SDEU tyto předběžné otázky:

„1) Jak je třeba pro účely čl. 19 odst. 1 a 3 nařízení č. 2201/2003 chápat výraz ‚určena‘ za okolností, kdy:

a) navrhovatel v řízení před soudem, který řízení zahájil jako první (‚první řízení‘), neučinil v podstatě žádné úkony po prvním jednání a konkrétně nepředložil žádný návrh ve lhůtě pro podání návrhu, v důsledku čehož první řízení skončilo bez rozhodnutí uplynutím stanovené lhůty v souladu s místní (francouzskou) právní úpravou použitelnou na první řízení, tj. 30 měsíců po jednání směřujícím k dosažení smíru;

b) první řízení skončí výše uvedeným způsobem velmi krátce (3 dny) poté, co bylo ve Spojeném království zahájeno řízení u soudu, u něhož bylo řízení zahájeno později (‚druhé řízení‘), takže ve Francii nedošlo k vydání rozsudku a nehrozí, že budou v prvním a druhém řízení vydána neslučitelná rozhodnutí, a

c) vzhledem k jinému časovému pásmu, v kterém se nachází Spojené království, by navrhovatel v prvním řízení mohl po skončení tohoto řízení stále podat návrh na rozvod ve Francii dříve, než by mohl návrh na rozvod podat navrhovatel (ve druhém řízení) ve Spojeném království?

2) Je třeba výraz ‚určena‘ chápat v tom smyslu, že navrhovatel v prvním řízení musí učinit úkony k postupu v prvním řízení s patřičnou péčí a rychlostí pro vyřešení sporu (ať již soudně či dohodou), nebo navrhovatel poté, co si zajistil příslušnost soudu dle své volby podle článku 3 a čl. 19 odst. 1 [nařízení č. 2201/2003], nemusí učinit žádné konkrétní úkony směřující k vyřešení sporu v prvním řízení a spokojí se s tím, že druhé řízení paralyzuje a vytvoří situaci spočívající v zablokování celého sporu?“

Rozhodnutí SDEU

Pokud jde o řízení ve věci rozluky a rozvodu zahájená mezi týmiž stranami u soudů dvou členských států, čl. 19 odst. 1 a 3 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 musí být vykládán v tom smyslu, že v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, kdy bylo řízení u soudu, který řízení zahájil jako první v prvním členském státě, ukončeno poté, co bylo řízení zahájeno u druhého soudu ve druhém členském státě, kritéria pro překážku litispendence již splněna nejsou, a v důsledku toho je třeba mít za to, že příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první, určena není.

Ve svém rozhodnutí SDEU uvedl, že pro účely posouzení překážky litispendence se ve věcech manželských vyžaduje totožnost účastníků, ale na rozdíl od úpravy v nařízení Brusel I se nevyžaduje totožnost základu a předmětu návrhů podaných u soudů různých členských států – tedy může být odlišný předmět, týkají-li se návrhy rozluky, rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné (v jednom členském státě se např. může jednat o řízení ve věci rozluky, v druhém členském státě pak ve věci rozvodu manželství).

Nicméně rovněž pro čl. 19 odst. 1 nařízení č. 2201/2003 platí výklad článku 27 nařízení č. 44/2001 (Brusel I). Tedy k tomu, aby příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první, byla určena ve smyslu čl. 19 odst. 1 tohoto nařízení, stačí, aby se soud, který řízení zahájil jako první, neprohlásil bez návrhu za nepříslušný a aby žádný z účastníků řízení nepříslušnost nenamítl před okamžikem nebo do okamžiku zaujetí stanoviska, které je podle jeho vnitrostátního práva považováno za první obranu ve věci samé uplatněnou u tohoto soudu (obdobně viz rozsudek Cartier parfums-lunettes a Axa Corporate Solutions assurances, C-1/13, EU:C:2014:109, bod 44).

V daném případě u francouzského soudu v řízení ve věci rozluky příslušnost tohoto soudu, ani řádnost zahájení řízení zpochybněny nebyly.

Dále je však pro překážku listispendence nutné, aby řízení zahájená mezi týmiž stranami ve věci návrhů na rozvod, rozluku nebo prohlášení manželství za neplatné probíhala souběžně u soudů různých členských států. Byla-li dvě řízení zahájena u soudů různých členských států, v případě ukončení jednoho z nich zanikne nebezpečí neslučitelných rozhodnutí, a rovněž tak situace překážky litispendence ve smyslu článku 19 nařízení č. 2201/2003. Z toho vyplývá, že i za předpokladu, že příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první, byla určena v průběhu prvního řízení, situace překážky litispendence již neexistuje, a tato příslušnost tedy určena není. V této situaci pak soud, který řízení zahájil později, se k datu ukončení dřívějšího řízení stává soudem, který řízení zahájil jako první. A přesně tato situace nastala v daném případě.

Naopak SDEU za nerelevantní pro určení příslušnosti prohlásil případný nedostatek patřičné péče ze strany navrhovatele, jakož i časový posun mezi dotčenými státy, neboť pravidla překážky litispendence jsou založena na chronologické přednosti.